

PALINGBIJTEN

Vol afschuw beschrijft Edward Anseele 'het kruimken der volksfeesten' in de Gentse Sint-Lievenspoortstraat ca. 1860

Inleiding

Een episode uit de (hagiografische) levensbeschrijving van Emiel Moyson (1838 - 1868) door Edward Anseele speelt zich omstreeks 1860 af in de Sint-Lievensstraat (nu Sint-Lievenspoortstraat), lang een buurt met talrijke grote en kleine beluiken en heel veel arme mensen. Het gezelschap van Moyson op weg naar 'De Karpel' buiten de Sint-Lievenspoort 'om wat te peuzelen en te schommelen', wordt opgehouden door kermisvierders. Een populair spel staat op het punt te beginnen: palingbijten. Dit geeft Anseele de gelegenheid twee bevolkingsgroepen te karakteriseren. Enerzijds zijn er 'de zwoegende, lijdende en strijdende werklieden' en anderzijds 'de armste onder de armen die niet doen wat men eigenlijk werken noemt, die leven, men weet niet goed hoe, waar en van wat, die bedelen, stelen, aftroggelen, enz., in de kroeg en in de modder verteren wat ze hebben, die halve, ganse dagen dansen, springen en feestvieren al verscheurt de honger soms hun magen. Die leven door en voor het slechte, altijd kijven en vechten maar steeds kameraden blijven, onderling strijden om de vuilste, de gemeenste zaken te vertellen, om de slechtste van den troep te zijn, en die hun kinderen opkweken tot wat zij zelf door hun ouders en grootouders werden gemaakt'.

Het hierna volgende fragment is een lichtjes gemoderniseerde versie van de levendige beschrijving door Anseele van wat er te zien was. Enkele cursief gedrukte termen worden bijgelicht aan het einde van de tekst.

De wedstrijd

'Er ging veel volk langs dien kant, want in de Sint-Lievens(poort)straat werden luisterrijke volksfeesten gegeven. Die bestonden in mastklimmen, kuipken steken, wit en zwart voor mannen, zaklopen en palingbijten voor vrouwen. Het laatste beschouwde men als een van de belangrijkste aantrekkelijkheden van dergelijke feesten. Na rijp overleg had men besloten zo'n wedstrijd in te richten. Dit spel voerde men vroeger altijd op het water uit, en nu het in de straten werd gedaan, hoopte men door die nieuwigheid veel volk te lokken. Op het einde van de straat waar de meeste herbergen gelegen waren, stond een houten stellage, nogal groot en sterk opgetimmerd. Aan weerszijden stak een sparrenstaak omhoog door een sterke koord verbonden met in het midden een grote dikke paling vastgehecht die er met de kop omlaag hing te spartelen. Bij elk van de staken stond een man die ze deed wiebelen om het kronkelen van het dier te verergeren en het beet pakken te bemoeilijken. Op de stellage zaten drie mannen met de zotste kostumen aan het lijf. Dat waren de rechters die moesten beslissen wie de overwinning behaalde. Die bestond er in de paling de kop af te bijten en het bloederige zegeteken met de mond

aan de rechters aan te bieden. De prijs bestond in een paar wollen kousen en *drie francs*. Een grote menigte stond rond de stellage opeengepakt en maakte doorgang onmogelijk. En steeds kwam er meer en meer volk toegestroomd. De kampstrijd was sinds een twintigtal minuten begonnen en reeds waren drie vrouwen opgekomen. De eerste twee hadden hun tanden in de nek van de paling geslagen, maar er niet kunnen doorbijten. Hun tijd verlopen zijnde, moesten ze de trappen afdalen, om plaats te maken voor anderen. Een deel van het publiek beneden bespote hen, en zij, zoveel mogelijk de schijn aannemende alsof zij onverschillig aan hun nederlaag waren, trokken de nabij gelegen herberg binnen, achtergevolgd door de kreten van hun mededingsters, die riepen dat zij het beter zouden gedaan hebben, en waarvan ieder heimelijk dacht dat de prijs voor haar zou geweest zijn.

De derde vrouw was vol vuur de trappen opgesprongen, maar toen zij van omhoog de massa volk zag, die honderden verwarde kreten voor haar bestemd hoorde, toen zij de bloedende vis bemerkte, grepen schaamte, spijt, schrik, walging haar aan, en ineens sprong zij uit de handen van de mannen, die haar wilden binden, en vluchtte in allerijl de trappen af, een naburig straatje in. Een oorverdovend geschuifel, gejuuw en gelach begroette de vluchteling, omdat zij nog zo laag niet gezonken was tot spot en verachting van anderen te willen dienen, arme dieren te folteren en omdat zij nog niet alle vrouwelijke eerbaarheid verloren had. Een deel van het volk keurde haar daad goed en twee kampen vormden zich onder de toeschouwers.

Toen het geroep geëindigd was, klom er een grote, grove vrouw, langzaam en half waggelend, de trappen op. Haar verschijnen verwekte een nog erger geschreeuw dan de vlucht van de vorige. Bijna op de helft van den trap gekomen, keerde zij zich naar het publiek en zei, de tong los heen en weer slaande, terwijl het speeksel haar uit den mond liep: "Roept maar, gij zult mij toch niet doen weglopen, ik moet den paling hebben, ik!" En waggelend, den rechterarm in de hoogte slingerend, trok zij verder op. Enige mannen van omlaag riepen: "Plaatetekop gaat gij er om? Al-léevende-plaatiii !!!"

Nog vele andere spotternijen en scheldwoorden werden geroepen. Zij, onbekommerd en onbeschaamd, ging steeds langzaam hoger op. Toen ze bijna boven op de stellage was, liep op eens een kleine jongen achter haar, trok haar met geweld de muts van het hoofd, wierp ze in het volk en spoedde zich in aller haast naar omlaag. Een bijna algemene schaterlach en bravogeroep begroetten die kwajongensstreek en met de muts kaatste men als met een bal. Het afzichtelijkste van al was dat, door het aftrekken van de vuile muts, een *kaal en lelijk hoofd, met slechts nog enige haren*, te voorschijn kwam. Geheel die vrouw was afstotend, slordig, gescheurd en verried in alles, in houding, in wezenstrekken, in gebaren, de kentekens van een doodarme, uiterst gemene vrouw die zich bedrinkt.

Toen ze zich zo op eens van haar muts beroofd zag, wendde zij zich om en wilde den straatjongen achterna lopen, maar, half dronken zijnde, struikelde ze en zou, zo lang ze was, neergevallen zijn, had niet een sterke man haar gegrepen. Haar onder de arm nemend, liep hij dansend met haar tot in het

midden der stellage, groette voor het publiek en leverde haar dan aan de mannen van de staken en aan een der rechters over, die weldra begonnen haar de handen op de rug te binden. Zij, grommelende over het gebeurde, maakte door haar aanhoudend waggelen het binden moeilijk. Dat binden achtte men nodig om te verhinderen dat de mededingsters, in hun drift of gramschap, de paling met de handen zouden aftrekken.

Terwijl dit toneel plaats greep, hoorde men de mannen en jongens rond de stellage spotternijen roepen. Het was toegenomen bij het zien van de kaalheid van de mededingster. Wel met tien stemmen riepen ze "Kletshoofd ! Maaneclips!". Een uitbarsting van gelach volgde hierop. Te midden van het gerucht hoorde men een schelle stem roepen: "Schonen kroezelkop, geef je mij een *trenske*." Het gelach, het getier en de kreten verdubbelden. Onder de vele schimpers was een kleine bultenaar, die zich buitengewoon onderscheidde en maar altijd riep: "Haar uit uw ogen ! Ze heeft het haar verplakt om jenever te kopen!" En dergelijke spotternijen meer.

Opeens klonken kreten "Ze gaat beginnen ! Ze gaat beginnen". En inderdaad de vrouw maakte zich eindelijk, de handen sterk op den rug gebonden, gereed om aan te vallen. Een nieuwe vlotting kwam onder de toeschouwers: iedereen wilde zo dicht mogelijk bij de stellage staan om alles goed te zien. De rechters zaten op hun plaats, met het uurwerk voor zich, om de minuten te tellen die de strijd mocht duren: de beide mannen hadden zich aan de staken geplaatst, en begonnen ze hevig te schudden. De paling, reeds gewond door de beten der vorige mededingsters nog meer lijdend door het hevig slingeren, kronkelde zich van pijn. Het arme dier zou niet zoo gauw sterven, maar het had ongelukkiglijk een taai leven.

De beschonken vrouw stond in een houding als om iemand te bespringen, en wachtte een gunstige gelegenheid af om te kunnen bijten. Opeens scheen die gekomen. Met wilde blik, met een woeste schreeuw sprong zij naar de paling en beet. Zij miste haar doel en viel bijna. Gelach, gejouw stegen uit een deel van de menigte op. Dit maakte de vrouw woedend, zij verloor alle berekening en sprong er weer wild op los. Ze miste opnieuw de paling en sprong nog eens en beet hem gedeeltelijk. Het dier bloedde erger. Aangehitst door de drift van de strijd, door gekwetste hoogmoed, door de zucht naar overwinning, door het zicht, de smaak van bloed, sprong zij twee-, drie-, viermaal op de vis toe, als een tijger op zijn prooi.

Bij dit bloeddorstig toneel maakte afschuw zich van de meerderheid van de omstanders meester. Maar de mannen, vrouwen en kinderen bij de stellage waren integendeel meegesleept. Met open mond zagen zij alles aan, beten zelfs eens onwillekeurig, als meenden zij de vis tussen de tanden te hebben, wensten in de plaats der vrouw te mogen zijn en hitsten haar gestadig op door gebaren en kreten: "Ksss, ksss... ksss, ksss... Wanne I pakt hem ! Bijt er in ! Bijt er in !" Dergelijke en meer andere kreten hoorde men. En hoe meer die vrouw sprong, hoe woester zij en haar aanvuurders werden, hoe meer de andere toeschouwers haar verafschuwden.

Opeens vloog zij weer naar de paling, greep hem tussen de tanden en beet.

Doch dadelijk achteruit springende, stiet zij een pijnlijke schreeuw uit en riep: "*Ik ben gebeten!*". Waarlijk, het dier had haar zo gebeten dat het bloed haar uit de onderste lip vloeide. En bij ieder voorval, met iedere stond vermeerderden de kreten en de afschuw. De vrouw, vloekend, naar het dier spuwend, vloog er naar toe, sloeg het met het hoofd, ging voor noch achteruit, en wachtte steeds met wijd opengesperde mond de paling af, die door het hevig slingeren van de koord, haar onophoudend in het aangezicht werd gezweept. Ze was afzichtelijk. Het bloed van haar wonde, het bloed en het slijm van het dier bedekten haar aangezicht en maakten haar bijna tot een vrouwelijk monster.

Te midden van de strijd riep een van de rechters haar met zeker gewicht toe: "Wanne ge moet u spoeden, gij en hebt maar een minuut en half tijd meer!" Op dit geroep vloog Wanne als een uitzinnige vooruit; zij hoorde noch de kreten vol walging, noch die vol woestheid welke uit de menigte opstegen; ze zag niets, anders niets dan de paling die, de kop reeds voor de helft afgebeten, bloedende en lijdende, zich meer kronkelde dan ooit, als was hij er van bewust dat het gevecht thans beslissend ging zijn.

Wanne, als razend en buiten zich zelve, vloog er weer naar toe, beet, miste hem, beet opnieuw, miste hem nog eens en nog eens, maar greep hem eindelijk tussen de tanden, sloot ze zo krampachtig dat ze in het vlees van de paling drongen, en zijn bloed uit haar mond vloeide. De mannen aan de staken bogen die achterwaarts, deden de koord spannen, om Wanne de vis uit de mond te rukken en de grap langer te doen duren. Maar Wanne, de prooi in hare macht voelend, liet niet los, beet nog harder dan te voren, liet zich met geheel haar lichaam aan de uitgerekte paling hangen, en geleet een paard dat niet vooruit wil en hetwelk men bij de toom tracht voort te slepen.

Het was een wreed schouwspel, dat met stomme schrik en nieuwsgierigheid werd aanzien. Of de vis moest scheuren, of het wijf moest hem de kop afbijten. Dat wist Wanne, en met woestheid zette zij haar dierlijk werk voort. Uit haar gorgel steeg een doof gegrol op. Dieper en dieper drongen haar tanden in het vlees, zij raakten bijna elkander; nog één enkel vlies scheidde ze, hield de kop aan het lichaam gehecht; nog één beet, nog één ruk en alles was van elkander, zij behaalde de overwinning, 't is te zeggen: de paling, het geld, de kousen waren aan haar.'

Uit Anseele, E. (1904), *Voor 't volk geofferd*, Gent, derde druk, Volksdrukkerij (eerste druk 1881), p. 141 - 153. Enkele moraliserende fragmenten met tussenkomen van de held van Anseeles verhaal werden weggelaten.

Toelichting

Kuipken steken: al lopend, of (later) van op een fiets, trachten de spelers hun speer door een gaatje onderaan een kuip gevuld met water te steken. Missen wordt bestraft met een nat pak.

Wit en Zwart: Men moet over een rolboom, besmeerd met zeep, om de prijzen, die aan 't einde hangen, te halen. Als men valt komt men terecht, ofwel in een laken met witsel of in een laken met zwartsel. Net als bij het 'paling bijten' beleefden de op leedvermaak beluste toeschouwers het meeste lol aan dergelijke wedstrijden.

Drie francs was omstreeks 1860 ongeveer gelijk aan drie daglonen in de textiel fabrieken.

Kaalhoofdigheid kwam in de 19de eeuw wel meer voor bij vrouwen en werd meestal veroorzaakt door schurft of bepaalde schimmelinfecties, zelf gevolg van onhygiënische leefomstandigheden en armoede.

Een *trenske* is volgens het Gents Woordenboek van Lievevrouw-Coopman, (heruitgave 1974) een naaistersterm: 'Een oogje, waarvan de boord met zijde of garen omwonden is, is met een trenske gemaakt'.

'k ben gebeten: meer dan waarschijnlijk beet Wanne zelf in haar tong of lippen.